

Monika Kaškauskaitė
Sveikatingumo trenerė, 25 m.

Liepos 17 d. 21:07 Kijevo oro uostas. Pirmoji diena.

Štai ir atėjo taip ilgai mūsų laukta ekspedicija. Jau atvykome iš Vilniaus į Kijevą. Sėdim oro uoste ir laukiame savo lėktuvo į Kazachstaną, Nur-Sultaną. Vis dar negaliu patikėti, kad ši gyvenimo kelionė jau prasidėjo, o galvoje sukasi begalė minčių, kas mūsų laukia toliau. Žinoma, ilgai svajoti negalėjau. Vadovas neleidžia mums tinginiauti ir veltui švaistyti laiko – įjungia filmą. Tai dokumentinis filmas apie 1990 m. lietuvių ekspediciją Kazachstane – „Karlagas – mirties žemė“. Apie vietą, kur, turbūt, ir patys lankysimės. Kai žiūri į kompiuterio ekraną, atrodo, tai tik filmas, bet kai pamąstai iš tikrųjų – tai skaudū mūsų tautos istorija ir grįžusių bei likusių ten žmonių likimai.

Liepos 18 d. 07:06 (Kazachstano laiku). Antroji diena.

Ką tik atskridome į Astanos (Nur-Sultano) oro uostą. Visi žiauriai pavargę po dviejų skrydžių ir bemiegės nakties. Mus pasitiko Lietuvos ambasados Kazachstane darbuotojas ir supažindino su vietiniu kazachų vairuotoju, kuris mus lydės visą kelionę. Kol važiuojame per sostinę, stebėjau aplinką, pastatus, namus ir pagalvojau, kad viskas atrodo nauja, didinga, gražu, bet tuščia, kažko trūksta. Gal aš ir gamtos vaikas, bet, manau, kad trūko gyvybės, žalumos, nes aplink vien blokai, mūrai, viskas per daug dirbtina.

Mūsų vairuotojas Duman pasirodė visai malonus, jis jau mus išmokė kazachų kalbapasakyti ačiū – rachmet. Papyrusčiavome ir vykome į ekskursiją po Alžyr lagerį, kurį, tiesa sakant, sunkiai atsimenu, nes akys tiesiog merkėsi dėl miego trūkumo. Iškart po to atvykome į pirmąsias Astanos kapines, kur pradėjome įgyvendinti savo misiją!

Liepos 18 d. 23:30 Karaganda.

Vakarop atvykome į stovyklavietę Karagandoje. Iki tol visi buvome nežinomybėje, kur gyvensim ateinančias kelias dienas, ar turėsime, kur nusiprausti. Kai tikiesi blogiausio, dažnai būna viskas daug geriau. Mes atvykome į lietuvių sodybą, kur įsikūrėme šalia tų namų esančiame kieme. Buvo ir stalas, ir lauko tualetas ir vandens nusiprausti, ir pastogė nuo lietaus – fantastika. Visi pavargę, bet nebuvo laiko ilsėtis, nes lauke jau temo, reikėjo skubėti įkurti stovyklavietę: pastatyti palapines, įrengti laužavietę, o mums su Pauliumi paruošti skanią vakarienę šešiolikai beprotiškai išalkusių žmonių – čia tai iššūkis.

Liepos 19 d. 06:56 Karaganda. Trečioji diena.

Labas rytas. Daug gražesnė diena, kai galėjome išsimiegoti po dviejų skrydžių ir bemiegės nakties, nors mums su Pauliumi reikia keltis dar valanda anksčiau negu visiems. Vakar nebebuvo jėgų papasakoti apie kapines, tai parašysiu dabar. Prieš ekspediciją įsivaizduodama, kaip ieškosime lietuvių kapų, galvojau, kad bus labai faina ir lengva. Kai vakar atvykome ir pamačiau kapines, truputį išsigandau. Kapinės nebuvo senos, bet buvo labai apleistos, apžėlę, kai kur buvo net neįmanoma praeiti. Pavargusiomis akimis pamatyti lietuvių kapus, apaugusius žolėmis bei krūmais, buvo dar sunkiau. Atrodo, pradėdame eiti takeliu, ir staiga jo nebėra, nes kapai taip išdėstyti, kad tvorelės glaudžiasi viena prie kitos. Ten nėra, kaip pas mus, kur ant kapų pridėta daug žvakelių, pamerkta ar prisodinta gyvų gėlių, viskas gražiai sutvarkyta. Ten tiesiog kraute apkrauta ryškių, neoninių spalvų dirbtinėmis gėlėmis bei vainikais, kurie, atrodo, ten guli nuo poros iki kelių dešimčių metų. Kas buvo labai keista, tai, kad pas juos beveik prie kiekvieno kapo, tiksliau ant kapo, buvo pastatyta po stalą ir suolą. Daug kur matėsi, kad prie pat antkapių padėta saldainių, įvairaus maisto, alkoholio butelių, stikliukų ir kitų indų. Visi pagalvojom, kad tikriausiai šiuose kraštuose tokia tradicija, aplankant mirusius artimuosius, palikti maisto, išgerti, tarsi kartu su mirusiuoju, jį prisimenant.

Nuo to ilgo vaikščiojimo ieškant lietuvių kapų, pradėjau galvoti apie prievarta išvežtą, nukankintą politinių kalinių bei tremtinių skaičių. Kai girdi išvežimų statistiką, galvoji, kad daug, bet kai pačiam tenka nuvažiuoti į įvykių vietas, pamatyti antkapius su lietuviškomis pavardėmis, tuomet tikrai pajunti, kokia tragedija įvyko ir kiek daug mes praradome savo tautos šviesuolių...

Liepos 19 d. 10:30 važiuojame iš Karagandos į Dolinką.

Plyni laukai atgulę,

Tušti kaip žudiko širdis.

Mūsų protėviai čia sugulę

Juos ne laiku pasikvietė mirtis.

Didžiųjų gamyklų kaminuos

Kadais išrūko sielos.

Nebėr šalelės mylimos,

Prisiminimuos tiktai pievos.

Ir kokią teisę tie pikti turėjo

Atimt iš mūsų žemę Lietuvos.

Juk mūsų žmonės niekuo nenusidėjo,

Neišdavė tiktai tėvynės Niekados.

Liepos 19 d. 16:44 Dolinka.

Ką tik lankėmės vietoje, tiksliau plyname lauke, kur kadaise, manoma, kad buvo kapinės. 1990 m. vykusios ekspedicijos filme buvo parodyta vieta, kurioje mes šiandien lankėmės. Filmo kadruose buvo užfiksuoti besivoliojantys žmonių griaučiai, kaukolių liekanos. Kai pamačiau plyną lauką, pirma mintis buvo: ne, nesąmonė, kad čia kapinės, juk

aplink žėlė tik sudžiuvusi žolė ir žiojėjo suskilinėjusi žemė. Tik keletas faktų galėjo rodyti, kad tai buvo kapinės: tai už poros kilometrų stūksantis moterų kalėjimas, kur anksčiau buvo lageris ir neaiškiai apkasta kvadrato formos teritorija. Vaikstant po tą lauką, draugai sušuko, kad rado nuvirtusį kryžių. Priėję pamatė, kad ten tikrai guli stačiatikių kryžius su išraižytu vardu. Jie dar paminėjo, kad rado žmogaus šonkaulį. Tuomet ir išsiaiškinome, kad eina eilės iškastų duobių viena po kitos, ir kai kur likę po medinį smaigaliuką šalia jų. Po to radom dar vieną kryžių ir tikrai supratom, kad tas didžiulis plynas laukas kadaise buvo kapinės, kur galėjo būti palaidoti ir lietuviai. Atrodė lyg tos kapinės būtų iškasinėtos, palaikais išdarkyti, ieškota papuošalų ar auksinių dantų karūnėlių, ir svaigsta galva pagalvojus, kad tai tikriausiai tiesa...

Liepos 19 d. 20:19 stovykla.

Po kapinių plyname lauke, šiandien apsilankėme dar ir kitose kapinėse, vadinamose Michailovska, kur turėjome ieškoti Jurgio Dirvonskio dukros Nijolės kapo, kurios pavardė turėjo būti Dirvonskytė. Iššukavę vienas kapines ir palypėję į kalniuką iki geležinkelio bėgių, pamatėme, kad visai šalia yra kitos kapinės. Nusprendėme eiti ten, nes vieta buvo labai panaši, kaip nuotraukoje, kuri daryta prieš 70 metų. Bet 70 metų yra be galo didelis laiko tarpas. Darytoje nuotraukoje matosi paties Jurgio išlietas kapas dukrai, o tolumoje matėsi laukas ir tik keli pastatai. Dabar ten didžiulės žolėmis ir medžiais apžėlusios kapinės. Buvom be galo užsidedę surasti šį kapą, ėjom, bridom, tačiau rasti nepavyko, labai nusivylėme.

Liepos 20 d. 23:02 stovykla. Ketvirtoji diena.

Šiandien buvo labai įdomi ir tuo pačiu sunki diena. Susipažinome su DmitrijRugiu, kuris turi lietuviškų šaknų. Kai paklausėme, kaip jus pristatyti Lietuvoje, jis atsakė, kad širdyje esu grynas kazachas, nes aš čia augau, gyvenau, čia mano žemė. Lietuvoje jis buvo vieną

kartą, jei neklystu, 1989 m., o iš čia parsivežė idėją namo su rūsio statybai, kas Kazachstane buvo visiškai naujiena. Dmitrij – „National Geography“ žurnalo fotografas Kazachstane, kas mus labai nustebino. Taip pat jis mums šiandien suorganizavo ekskursiją po savo buvusią darbovietę anglies šachtoje. Kai vaikščiojom po tuos pastatus, toks jausmas užplūdo, kad esu laike dar prieš man gimstant. Iš tiesų, buvo labai įdomu. Aplankėme trejas kapines, iššukavome begalę kapų beieškodami lietuvių. Iš pradžių nieko neradome, motyvacija labai nukrito, tačiau vėliau pradėjome atrasti lietuvių kapus vieną po kito. Visiems pakilonuotaika ir pajutome, kad visa tai vyksta, ko mes ir atvažiavome. Vienose kapinėse atradome net apie 23 lietuvių kapus.

Diena po dienos ieškant, braidant po tas kapines ir matant tiek mirusiųjų, aplanko įvairios mintys: apie tai, kiek trumpai kai kurie žmonės turėjo galimybę gyventi ir kaip reikia branginti savo artimuosius, laiką su jais, nes bet kada jie gali išeiti... Kai aplankėme dar vienas kapines, Arnoldas uždavė klausimą, ar važiuojam į stovyklą gaminti koplytstulpių, ar važiuojam į dar vienas kapines. Kai kurių veidai labai persikreipė, nuovargis spaudė kūną, nes norėjo bent truputį atsipūsti. Bet kadangi mūsų komanda be galo šauni, o vadovas dar šaunesnis, nes mus įkvėpė nepasiduoti, mes neleidome, kad nuovargis užgožtų norą pasiekti dar geresnių rezultatų. Važiavome link dar vienu kapinių. Kai atvykome prie kapinių, mums, virtuvės komandai, vadovas pasakė, kad reikės važiuoti nupirkti visiems maisto, kol kiti ieškos Jurgio Dirvonskio dukros kapo. Aš iškart šiek tiek nusivyliau, kad negalėsiu dalyvauti tame procese, nes giliai širdyje jaučiau, kad jie gali rasti. Paulius, Marija ir aš parduotuvėje praleidome gal pusantros valandos, kol nupirkome maisto trims dienoms, ir grįžome prie kapinių. Kai pamačiau likusių čia veidus, mane išpylė šaltas prakaitas, net nereikėjo žodžio pratarti, kad jie rado Nijolės kapą. Mačiau

jų akyse ugnį, šypsenas, užsidegimą ir dar didesnę motyvaciją, o aš jutau tik nusivylimą, kad negalėjau dalyvauti vienoje iš didžiausių užduočių, atsivežtų iš Lietuvos. Visą kelią, važiuojant atgal į stovyklą, kaupėsi ašaros, o atvažiavusi, nesusilaikiau. Liūdna, kad negalėjau patirti tų emocijų, kurias patyrė visi likę, nes būtent jos, manau, įstringa visam gyvenimui.

Liepos 21 d. 14:33

Po vakar Nijolės Dirvonskytės kapo radybų visi pakilios nuotaikos, o aš susitaikiau, kad manęs ten nebuvo. Be to, daug kas pastebėjo, kad buvau be nuotaikos, aišku, kaip nepastebės, kai visą vakarą akyse kaupėsi ašaros. Tačiau ne vienas parodė dėmesį, paguodė. Pasijaučiau daug geriau, vėl turiu jėgų dirbti.

Prabuvę kelionėje 5 dienas, visi suartėjome, visi tapo šiltesni, mielesni, vienas kitą palaikome, nuolat dalijamės apsikabinimais.

Liepos 21 d., 14:35

Kažkaip šiandien išgirdau kalbant apie Lietuvą ir pagalvojau: ką man reiškia Lietuva, ką aš parsivešiu iš čia. Tai va, pasakysiu viską, kas „ant liežuvio galo“. Lietuva, tai gražiausi miškai ir pievos, sodri žaluma, kuri simbolizuoja gyvybę. Tai

ežerai ir tekančios upės, kurios mummyse teka lyg kraujas. Mes, lietuviai, medžiai, įaugę šaknimis į savo mylimą žemę. Lietuva – tai lyg gyvenimo dalis, be kurios jis nebūtų toks prasmingas. Tai mano namai, kuriuose jaučiuosi saugi, mylima ir laiminga. O iš Kazachstano parsivešiu tik dar daugiau meilės. Parsivešiu po saujelę visko: dar labiau branginsiu savo šeimą ir artimuosius, branginsiu draugystę ir buvimą kartu, dar labiau didžiuosisi, jog esu lietuvė bei džiaugsiuosi, kokie nuostabūs, darbštūs, rūpestingi, ryžtingi bei vieningi yra lietuviai!

Liepos 22 d. 00:43 Karaganda, stovykla.

Nežinau, kaip visa tai vyksta, bet kuo daugiau prabėga dienų, tuo mes daromės stipresni, ištvermingesni, vis daugiau pasiryžtam padaryti darbų, nors tuo pačiu esame vis labiau pavargę. Ta motyvacija padaryti gerą darbą savo tautiečiams varo į priekį! Iš viso jau suradome 60 kapų!

Liepos 22 d. 00:49 Karaganga, stovykla.

Vakar, liepos 21 d., lankėmės bažnyčioje, kurią pastatė Karagandoje lietuvio kunigo Albino Dumbliausko iniciatyva. Buvome mišiose, kurias laikė kunigas iš Lietuvos. Neprisimenu, kodėl jis atsidūrė Karagandoje, bet jis čia jau 11 metų, ir buvo keista, kad nenorėjo kalbėti lietuviškai, prašė Arnoldo pavertėjauti. Vakare jis atvyko pas mus į stovyklavietę, pavaišino vakariene ir jis tik tuomet įsidrąsino ir pradėjo laisvai kalbėti lietuviškai. Juk jis gimė Lietuvoje, gyveno daug metų, nesuprantu, kaip galima pamiršti savo gimtąją kalbą. Tai mane šiek tiek supykė.

Liepos 22. 01:06 Karaganda, stovykla.

Kai pastarosiomis dienomis vaikščiojom po kapines, apsidžiaugdavome, kuomet kažkuris iš mūsų rasdavo liuvio kapą, bet pastebėjau, kad tos radybos peraugo, kone, į lenktynes, kuris daugiau suras liuvio kapų – suradęs daugiausiai, taps nugalėtoju. Aš labai džiaugiuosi, kad mums po truputį pavyksta išpildyti visus tikslus, ir suprantu, kad esame jau pavargę nuo visko, bet paversti kapų ieškojimu tarsi žaidimu – man tas tikrai nepriimtina!

Liepos 22. 10:15 važinėjame po kapines, penktoji diena.

Vakar nuėjau miegoti apie pirmą valandą nakties, vyrai dar vėliau, nes ruošė mūsų kopyltstulpį. O šiandien turėjome išvažiuoti ne 08:00, o 07:00. Visi jau ne tik sako, kad yra pavargę, bet ir atrodo taip, matosi visų patinusiųose veiduose.

Va, prieš porą valandų buvome Karabase. Manoma, kad į tą vietą atveždavo politinius kalinius, tremtinius, suvarydavo į pirtį, visus prausdavo, drabužius dezinfekuodavo. Palaikydavo Karabase juos kelias dienas ar savaites, o tuomet išskirstydavo į įvairius lagerius Kazachstane. Ta vieta labai simboliška ir niekaip nepažymėta, todėl nusprendėme būtent ten ir statyti Bronislovo surenkamą

kryžių. Aplink kalvotos stepės, o šalia nusidriekę traukinio bėgiai. Jau kirba širdelė nuo laukimo, kada pastatysime tą kryžių, ir įsivaizduoju, kaip viduryje plačiausių laukų didingai stovės šis kryžius atminti mūsų mažos, bet tuo pačiu ir didelės šalies baisaus likimo nuskriaustiems žmonėms.

Liepos 22 d. 11:16

Su kiekviena diena mes tampame artimesni, lyg draugai. Kelionės nuo vienu iki kitų kapinių nei kiek neprailgsta, net vairuotojas važiuojant nutildo muziką ir sako mums:

„maestro, muzika“. Mes plačiom gerklėm ir atvirom širdim kiekvieną kelionės etapą dainuojam lietuviškas dainas, ir vis garsiau ir daugiau mūsų prisijungia dainuoti, net ir tie, kurie sakė, kad nemoka, tikrai nedainuos.

Aš esu be galo laiminga, kad turėjau galimybę atvežti čia ir savo dainą, nors ir ne į Sibirą. Tikrai nesitikėjau, kad mano daina taip visiems patiks ir taip visi nuoširdžiai dainuos. Dėka visos komandos, mano daina tapo dar stipresnė!

Liepos 22 d. 16:34

Pusę dienos praleidome Prostornoje kaimelyje, kur anksčiau buvo lageriai. Kaip pasakojo Ferdinandas, kažkur tame kaimelyje buvo palaidotas jo tėtis. Jo tėtis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, buvo majoras ir vienas iš pirmųjų suimtųjų, kaip politinis kalinys. Deja, tose Prostornoje kaimelio kapinėse jo tėčio kapo neradome, nes mirė labai seniai, jam tuomet buvo iki 30 m., o ir tų kapinių buvo beveik nebelikę, tik keletas kapų. Mes vis tiek nusprendėme ten statyti savo koplytstulpį.

Kol lankėmės tame kaimelyje, tikrai pajaučiau, kad esame istorijoje: apgriuvę pastatai, likę nuo sovietinių laikų. Kai kur laikomos karvės, arkliai, tuose pačiuose kiemuose sukrautos ir mėšlo krūvos.

Kai mes atvažiuojame, vietiniams buvo didžiulis įvykis. Jie visi sulėkė, kas su mašinomis, kas su dviračiais, pažiūrėti, kas čia vyksta. Kai kurie priėjo, kalbino, klausinėjo, ką mes čia veikiam.

Liepos 23 d. 01:21 stovykla.

Šiandien iš tikrųjų padarėme gerą darbą: pastatėme Ferdinando tėčiui ir kitiems lietuviams atminti Bronislovo sudedamą kryžių, į kurį sudėta be galo daug meilės. Šiandien prie laužo išgirdau Sandros mintį, kad turbūt viskas ne veltui vyksta: neveltui gyvenimas atvedė čia, leido susipažinti su nuostabiais žmonėmis ir patirti iššūkių. Jaučiu, kad gyvenimas man turi paruošęs užduotį...

Liepos 23 d. 14:24 pakeliui į Dolinką.

Septinta diena, kaip esame ekspedicijoje, visi nuo miego trūkumo labai išsekę. Aš šiandien vaikščiodama po kapines tiesiog vilkau kojas. Jos kliuvo už tvorelių, žolių, šakų. Einu ir bandau ieškoti kapų, bet mintys jau sukasi apie savus namus, šeimą. Bet tuo pačiu nutrūksta mintis ir susimąstau, kad man ir čia gera, nes supa nuostabūs žmonės – nuostabi komanda! Kaip vakar kažkas prie laužo pasakė: „Misija – tai žmonės, kurie buvo vieningi tada, tais laikais, kaip ir mes dabar, ši komanda“. Ir nesvarbu, kiek kapų surasiu aš, bet svarbu, kiek daug šiai misijai atiduosiu savęs.

Liepos 23 d. 21:48 Karaganda.

Sėdim visi paskutinį vakarą pavėsinėje, jau susiruošę kelionei į Ekibastūzą. Kalbant apie šiandienos dieną ir apie visas bendrai, tai, jaučiu, kad pradedu vis geriau jaustis emociškai, nors fiziškai ir sunku. Ir jeigu pirmosiomis dienomis daug galvojau apie namus, tai dabar džiaugiuosi buvimu čia ir dabar, su visais.

Tas koplytstulpis, kurį pastatėme šiandien Dolinkoje, laukuose, kur anksčiau buvo kapinės, atnešė daug šilumos į širdį. Kartu statyti koplytstulpio atvyko Dmitrijus ir du lietuviai Pakštai. Toks geras

jausmas atrasti savų už kelių tūkstančių kilometrų ir susitikti dėl vieno tikslo – pagerbti protėvių istorijos. Stovėjom visi apsikabinę prieš koplytstulpį ir giedojom savo tautišką giesmę! Per visus mus lyg žaibas keliavo stipri energija, kurią skleidėm ne tik mes, bet ir žmonės, sudėję į mus ir mūsų misiją daug prašymų bei norų.

Liepos 24 d. 22:08 Ekibastūzas.

Traukiniu atvykome į Ekibastūzą. Naktis nebuvo taip gerai išmiegota, kaip tikėjausi, nes važiovome traukiniu su miegamais gultais. Šalia mūsų su Marijumi miegojo šeima. Kai jau buvome atsigulę miegoti, ir planavau, kaip gerai šiandien pagaliau išsimiegosiu, labai garsiai pradėjo knarkti moteris iš tos šeimos. Ilgai varčiausi, kol įsidėjau ausų kamštukus ir šiek tiek pamiegojau. Po kelių valandų pakėlė mus visus Paulius. Kilo saulė ir riedėjome traukiniu per milžiniškas stepes. Atvažiavę pėsti ėjome į Draugystės namus, kur šiame mieste renkasi skirtingų tautybių žmonės bendrauti, siekiant labiau suvienyti tautas. Mus nuvedė į aktų salę, kur turėjome miegoti.

Papusryčiavę kavinukėje, ėjome pėsti į kapines. Aplankėme vienas kapines. Pradėjo smarkiai lyti ir kasti uodai. Buvo taip negera: šlapia, kanda, net nesinorėjo šukuoti kapinių. Bet visa kita, laikas čia, Ekibastūze, su visais nuostabus.

Liepos 25 d.

Tai diena, kai mes viršijome savo nueitų žingsnių rekordą – nuėjome apie 30 km. Sutvarkėme priešpaskutines kapines. Aišku, tas skaičius nesvarbus, bet kai esi labai pavargęs, tau tiesiog automatiškai mintyse sukasi skaičiai. Norisi skaičiuoti, kiek dar liko kapinių, bet visai nesinori, kad laikas kartu baigtųsi, nes galbūt niekada jau nebepavyks visiems kartu susitikti.

Eidami mes dainavome lietuviškas dainas ir labai užstrigo A. Mamontovo dainos eilutė: „Šiandien paukščių pulkai sugrįžo namo, nes čia jiems geriau“. Jau kai ekspedicija eina į

pabaigą, norisi namo. Visada smagu pakeliauti, bet namai yra viskas, ypač po to, kai labiau pavaikštinėjome po Ekibastūzą. Tikrai sulaukėme daug dėmesio iš aplinkinių: visi išpūstomis akimis žiūrėjo į mus ir klausinėjo, ką mes čia veikiame, nes nėra čia nieko gražaus, ką pamatyti. Žmonės prašė su mumis nusifotografuoti, o kavinėje, kurioje valgėme, darbuotoja sakė, kad mes pirmi turistai per visą laiką, kiek jie dirbo.

Arnoldas mums nusiprausti suorganizavo pirtį.

Atėjo laikas iškeliauti atgal į Nur-Sultaną. Mus tris: mane, Egidijų ir Marijų pasodino kitame vagonė. Kai pamačiau, kokių traukiniu važiuosime, truputį išsigandau, nes atrodė labai senas, o kai įėjome į vidų, iš viso buvo šokas. Vidus atrodė, kaip iš sovietinių laikų. Nors traukinys išvažiavo pirmą nakties, mums įlipus, pabudo žmonės ir spoksojo didelėmis akimis. Traukinys nepatikimai pradėjo judėti link sostinės ir užmigau porai valandų.

Liepos 26 d. Nur-Sultanas

Ankstus rytas prasidėjo 6 val., kai išlipome iš traukinio Nur-Sultane. Mus ir vėl pasitiko vairuotojas Duman. Dumanui taip patiko mūsų dainuojamos lietuviškos dainos, kad nuolat jis mūsų prašydavo padainuoti. Hiperbolės daina „Vasara“ buvo mūsų kelionės hitas, o Dumanas mums ją net įjungė per savo automobilio garso aparatūrą. Matyt, mes jam tikrai patikom!

Pakalbėjom visi ir pagalvojom, kad mūsų visi prisiminimai siejasi su dainomis: kai visur važiuodavom, statėm Bronislovo kryžių,ėjome link kapinių, dainuodavom. Kaip mes sugalvojom vieną eilutę dainai: „Mus sujungė daina, kuri visada liks širdyse!“ Taip ir yra!

Atvažiavę į Nur-Sultaną iškart lėkėme į paskutines kapines, tiksliau į tas, kuriose jau buvome patį pirmą kartą. Tai tokia mūsų simboliškai graži kapinių šukavimo pabaiga. Širdyje jaučiau šilumą, nes padarėme tikrai daug!

Liepos 27 d. 03:00 Nur-Sultanas.

Miegojome tik pusantros valandos. Turėjome keltis labai anksti ir išvykti į oro uostą. Štai ir baigėsi mūsų gyvenimo kelionė, kuri tikrai įstrigs visam laikui. Misija apie žmones: buvusius lietuvius, kentėjusius, kovojusius dėl mūsų šalies ir apie mus dabar, taip pat vieningus, mylinčius savo šalį ir besistengiančius išsaugoti šią skaudžią praeities istoriją. Jau laikiu, kada galėsiu skleisti šią žinią visiems Lietuvoje!